

УДК 332:631.51

DOI: 10.31359/2312-3427-2021-1-125

В.А. Худавердієва, канд. екон. наук, доцент

victoria1515@i.ua

orcid 0000-0002-0100-5079

В.В. Мерчанський, канд. екон. наук, доцент

orcid 0000-0003-2870-5902

К.Г. Храпач, старший викладач

orcid 0000-0001-9595-5149

Харківська державна зооветеринарна академія

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВ АПК

У статті розглянуто проблематику і напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу України. Досліджено напрями державної підтримки аграрних підприємств і досвід зарубіжних країн щодо забезпечення конкурентоспроможності та стійкості конкурентних переваг аграрних підприємств.

***Ключові слова:** конкурентоспроможність, конкурентні переваги, фактори конкурентоспроможності, державна підтримка, аграрний сектор.*

Постановка проблеми. Світові економічні тенденції демонструють посилення конкурентної боротьби на ринках сільськогосподарської продукції, які пов'язані з процесом глобалізації. Вплив глобалізаційних процесів на економіку України потребує більш глибокого опрацювання питання аналізу світового досвіду формування конкурентних переваг та оцінки їх рівня для вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції присвячені роботи закордонних та вітчизняних вчених, зокрема таких: Боровик Т.В., Войтович Р.В., Гудзь Ю.Ф., Даниленко В.І., Дунська А.Р., Дядик Т.В., Гончаренко О.В., Кернасюк Ю.В., Клепікова В.В., Соколовська В.В.,

Фіщук І. О., Шкардун В.Д., Должикова І.С., Пономарьова М.С. та інші [8-21].

Формулювання цілей статті. Метою статті є, з одного боку, оцінка тенденцій розвитку вітчизняного сільського господарства в умовах посилення глобалізаційних процесів та виходу на міжнародні ринки агропродукції, а з іншого - розробка рекомендацій щодо посилення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України на зовнішніх ринках.

Виклад основного матеріалу досліджень. Проблема стійкого економічного розвитку агропромислового комплексу, його ролі і місця в економіці країни знаходиться в центрі уваги керівництва країни і науковців, бо всі розуміють, що питання продовольчого забезпечення і продовольчої незалежності є гарантом соціальної стабільності і національної незалежності України. Актуальність її зростає у зв'язку з світовою фондовою, фінансовою і економічною кризою.

У сучасних умовах господарювання основна маса сільськогосподарських товаровиробників не конкурує між собою і не є монополістами, але функціонує в середовищі переробників і монополізованої торгівлі. Тому, якщо вести мову про роль держави в цьому процесі, то можна виділити три основні напрями: по-перше, це створення сприятливого конкурентного середовища; по-друге, регулювання конкуренції на внутрішньому вітчизняному продовольчому ринку і, по-третє, підтримка конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на зовнішньому ринку. За даними звіту Світового економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність «The Global Competitiveness Report 2019», Україна займає 85 позицію в рейтингу серед 141 досліджуваної країни. На позицію вище розташувалася Шрі Ланка – 84 місце, а Молдова на 86 місці. Порівняно з даними попереднього звіту Україна втратила 2 позиції. У 2019 р. рейтинг очолили Сінгапур, США та Гонконг. Найнижчий рівень конкурентоспроможності мають Ємен та Чад – 140-е та 141-е місце відповідно. Географічні сусіди України мають значно кращі позиції: Польща – 37 місце, Словаччина – 42, Росія – 43, Угорщина - 47, Румунія – 51. Для Білорусі рейтинг не розраховувався. Україна займає досить високі позиції за підіндексами: розмір ринку – 47 місце, навички – 44, ринок товарів – 57, інфраструктура – 57 місце [1]. Найбільш проблемними є значення підіндексів: макроекономічна стабільність – 133 місце, переважно негативна динаміка спостерігається за

показником фінансової діяльності, згідно з яким Україна втратила 19 позицій та змістилась з 117 на 136 місце, інституції – 104, охорона здоров'я – опустилась з 92 на 101 місце (табл. 1).

1. Проблемні показники підіндексів з найнижчим рейтингом України у 2019 р.[2, 3]

Інституції (місце)	Фінансова система (місце)	Макроекономічна стабільність	Охорона здоров'я (місце)
Організована злочинність (110)	Фінансування малих і середніх підприємств (112)	Інфляція (131)	Очікувана тривалість здорового життя, років (100)
Тероризм (132)	Надійність банків (131)	Динаміка боргу (114)	
Соціальний капітал (118)	Частка безнадійних позик у загальному обсязі позик (139)		
Незалежність суддів (105)	Ринкова капіталізація, % ВВП (112)		
Стабільність політики уряду (115)	Нормативний капітал банків у % до сукупних зважених за ризиком активів (120)		
Рівень корупції (104)			
Захист прав інтелектуальної власності (118)			
Права власності (128)			
Сила стандартів аудиту та звітності (118)			

Політико-економічні трансформації останніх років на фоні розриву міжгалузевих взаємозв'язків і погіршення умов функціонування металургійної галузі призвели до порушення секторальної структури

макроекономіки та закріпили за аграрним сектором роль передової галузі. Щорічні 15-20 % національного ВВП і понад 40% загального експорту (а у 2019 р. цей показник досяг 47,7 %) забезпечують стабільний валютний виторг в умовах значного загальнодержавного боргового навантаження. Однак, в силу внутрішніх проблем, розбалансованості між агровиробництвом і переробною галуззю та низькою ефективністю діяльності різних організаційно-правових форм господарювання, майже повністю нівелюється поняття агропромислового комплексу. Натомість, наочно демонструється зворотна сторона вітчизняного аграрного сектору – сировинна спрямованість. В той час, коли більшість передових країн експортують до 38% готової продукції та менше ніж 62% сировини, в Україні це співвідношення становить 8% до 92%. Така обмеженість у реалізації можливостей перешкоджає запровадженню прогресивних технологій в агровиробництво, а також підвищення кількісних та якісних показників врожаю[4]. Також, сировинна спрямованість експорту сільськогосподарської продукції аграріями характеризується незначною доданою вартістю і значною мірою залежить від кон'юнктури ринку. Згідно з даними Державної служби статистики України, вагому частку в експорті агропродукції займає соняшникова олія, обсяг реалізації якої у 2018 р. склав 4,1 млрд дол. США. Така конкурентна перевага вітчизняних аграріїв, як сприятливі ґрунтово-кліматичні умови та географічне розташування дозволило їм зайняти провідні місця серед експортерів кукурудзи, пшениці, ячменю, соєвих бобів, соняшnikової макухи та олії.

Одними з ключових товарів експорту є зернові культури (кукурудза, пшениця, ячмінь), а також олійні (соєві боби) і продукти із м'яса птиці. Частка зазначених видів товарів становить 81% від загального обсягу експорту продукції АПК [5]. Як бачимо, за останні роки спостерігається позитивна тенденція зовнішньоекономічної діяльності АПК, але задля утримання цього тренду у майбутньому необхідно плідно працювати над формуванням конкурентних переваг сільського господарства України та сприяти розвитку сільських територій відповідно до міжнародної практики. Також необхідно поступово вести переорієнтацію з сировинного експорту продукції у бік торгівлі продукцією з високою доданою вартістю.

Для ефективної інтеграції у міжнародний економічний простір вітчизняних аграріїв з боку держави необхідно створити такі умови, які будуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності продукції. Для цього необхідно вивчати і впроваджувати досвід розвинених країн світу з

адаптацією його до українських реалій розвитку і функціонування АПК. У більшості розвинених країн застосовуються різні цінові системи підтримки конкурентоспроможності та захисту сільськогосподарського товаровиробника. У США виплати фермерам тільки для підтримки цінової політики складають приблизно 17 млрд доларів за рік, а в цілому державні дотації американським фермерам виражаються в сумі 60 млрд доларів. Позитивним є те, що фермерам США уряд пропонує два варіанти підтримки збуту продукції. Фермер має право вибору програми підтримки комерційної діяльності, виходячи з власних інтересів: страхування від обвалу цін (PLC), яке гарантує виплати компенсацій у разі зниження цін на продукцію рослинництва відносно прогнозованого рівня; страхування сільськогосподарських ризиків (ARC).

Європейський фермер за рахунок ринкових цін отримує лише частину доходів, а решта оплачуються державою — із загальних видатків бюджету близько 40% спрямовується на підтримку АПК. Уряд Франції щорічно на підтримку аграріїв спрямовує майже 40 млрд євро на рік. Французькі фермери мають можливість використовувати пільгове кредитування: на оновлення сільськогосподарської техніки надаються позикові кошти під 3-4% річних, на покупку землі близько -7% річних [6].

На сьогодні ситуація щодо підтримки аграрного сектору наступна. Так у 2021 р. державна підтримка аграріїв з бюджету може скласти 4,7 млрд грн, проти 3,9 млрд у 2020 р. Розподіл фінансування має наступний вигляд: фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів – 1,2 млрд грн (у 2020 р. - 1,05 млрд грн); фінансова підтримка розвитку виноградарства, садівництва та хмелярства - 450 млн грн (у 2020 році - 290 млн грн); фінансова підтримка розвитку фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів - 200 млн грн (у 2020 році - 32,29 млн грн державної субсидії). Загалом: державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції — 1,1 млрд грн, в минулому році було 1,03 млрд грн [7]. Вжиті урядом заходи державної підтримки сільського господарства з точки зору аграріїв є недостатніми. Так, Керсанюк Ю.В. відмічає, що передбачена у бюджеті 2019 року фінансова підтримка в розрахунку на 1 га ріллі становить близько 22 дол. США, тоді як в країнах ЄС - 931,7 дол., Туреччині - 839,2 дол., США - 492,4 дол., Канаді - 121,8 дол. США [8]. Тому необхідно звернути увагу на досвід розвинутих країн світу з формування та

використання механізму підтримки аграріїв, завдання якого є забезпечення конкурентних переваг.

Відомо, що для посилення конкурентоспроможності необхідно, перш за все, використання і впровадження в господарську діяльність інновацій та інноваційних розробок, що, своєю чергою, забезпечує цілу низку конкурентних переваг. Складна ситуація в науковому середовищі України перешкоджає процесу формування конкурентоспроможного виробництва на інноваційних засадах. У вітчизняних аграріїв зростає потреба в інноваціях задля досягнення комерційного успіху та розширення їх технологічного потенціалу. Гончаренко О.В. зазначає, що «загальними пріоритетами інноваційного розвитку агропромислового виробництва нині слід вважати: продуктові новації, які сприяють задоволенню споживчого попиту у дешевших і якісніших продуктах харчування власного виробництва; енергозберігаючі й ресурсозберігаючі технології виробництва; агроінновації, які дозволяють поліпшувати екологічний стан; новації, які підвищують надійність та ефективність сільськогосподарської техніки; технології зберігання й переробки сільськогосподарської сировини й готової продукції» [9]. Тобто, зазначені новації є головним підґрунтям для набуття конкурентних переваг виробниками.

За макроекономічними показниками Україна перемістилась з 131 на 133 місце, а за показником інноваційних можливостей опустилась з 58 на 60 місце [2]. Так, рейтинг України за підіндексом «Інноваційна спроможність» у Науково-аналітичній доповіді 2019 року відповідає 60 місцю, а за підіндексом «Впровадження ІКТ» – 78, втративши одну позицію (табл. 2) [1]. Для того, щоб інноваційна діяльність в сфері АПК була активною і ефективною, необхідно враховувати вплив чотирьох груп факторів: економіко-технологічні, правові, організаційно-управлінські, соціально-психологічні. Проте неможливо задіювати всі групи чинників без ефективного організаційно-економічного механізму освоєння наукових досягнень в сільському господарстві. Світовий досвід становлення і розвитку підприємництва доводить, що створення конкурентоспроможного виробництва не можливе без інвестування в інноваційні технології. Однією з основних перешкод на шляху до економічного зростання і розвитку вітчизняних підприємств стає повільний процес інноваційних перетворень. В даний час для великого числа вітчизняних підприємств все ще характерні застарілі технології і виробничі

фонди, низька кваліфікація персоналу, низька продуктивність праці і як слідство, недолік інвестиційних і оборотних коштів.

2. Складові підіндексів «Інноваційна спроможність», «Впровадження ІКТ» для України у 2018-2019 рр.[1, 2, 3]

Інноваційна спроможність			Впровадження ІКТ		
Показник	Ранг 2018 р.	Ранг 2019 р.	Показник	Ранг 2018 р.	Ранг 2019 р.
Різноманітність робочої сили	62	59	Мобільно-стільникові телефонні підписки (на 100 чол.)	33	60
Стан розвитку кластерів	106	96	Мобільні широкосмугові підписки (на 100 чол.)	105	109
Міжнародні спільні винаходи (заявки/млн. населення)	56	55	Підписки на широкосмуговий Інтернет (на 100 чол.)	66	68
Співпраця з багатьма зацікавленими сторонами	56	58	Підписки на оптоволоконний Інтернет (на 100 чол.)	38	46
Наукові публікації H індекс	50	50	Інтернет користувачі (% населення)	83	84
Патентні заявки (заявки / млн населення)	62	62			
Витрати на дослідження і розробки (% ВВП)	56	67			
Якість дослідних інституцій	44	44			
Вимогливість покупця	74	65			
Заявки на торгові марки (заявки/ млн. населення)	60	59			

У своїх працях, вчені Дядик Т.В., Даниленко В.І. та Боровик Т.В. стверджують, що «низький рівень інвестування в Україні ускладнено

низьким кредитним потенціалом кредитних банків, відтоком капіталів за межі країни, звуженням платоспроможного попиту населення та підприємств, незадовільним фінансовим становищем останніх. Українські підприємства не мають достатнього інвестиційного потенціалу, тому продовжують інвестувати в екстенсивний (ремонт і модернізація уже наявних приміщень та устаткування), а не в інтенсивний напрямок розвитку економіки (впровадження прогресивних технологій)» [10].

Відповідно, таке становище не дозволяє повною мірою вибудувати повноцінні партнерські взаємозв'язки на зовнішніх ринках. Для вітчизняних аграріїв це звужує коло конкурентних переваг, а отже і не дозволяє розширити ринки збуту.

Також необхідно звернути увагу на складність залучення іноземних інвесторів в аграрний сектор, що пов'язано з непослідовністю та непередбачуваністю політико-правових дій. Нормативно-правове поле за деякими напрямками є неактуальним, має корупційні ризики, пов'язані з невизначеністю та непрозорістю процедур тощо. За роки незалежності в Україні неодноразово змінювалися умови інвестиційної діяльності для нерезидентів. При цьому часто новий закон скасовує або навіть зводить нанівець попередній; існує різновекторність дій ключових гілок влади. Загалом спостерігається маніпулювання правовим полем, якого не визнає цивілізований ринок [10].

Вихід сільськогосподарських підприємств на зовнішні ринки все частіше набуває суттєвого значення через глобалізацію ринків, можливості отримання додаткових прибутків, подальшого розвитку та забезпечення конкурентоспроможності власного підприємства. В теперішній час головною особливістю українського ринку сільськогосподарської продукції є значне перевищення виробничих потужностей над фактичним рівнем виробництва [11].

Соколовська В.В. при формуванні стратегії виходу конкретного агропідприємства на зовнішні ринки пропонує в своєму дослідженні здійснювати наступні кроки: 1) визначитись з лідером щодо продукції, з якою будуть виходити на зовнішній ринок; 2) вибрати стратегію послідовного експорту («гонка за лідером»); 3) зібрати інформацію щодо виходу на зовнішні ринки лідерів-виробників. На основі зібраної інформації сформулювати портфель стратегій для подальшого впровадження [12].

Розробка зовнішньоекономічної стратегії для підприємств агропромислового комплексу ускладнюється необхідністю врахування особливостей формування кон'юнктури світових ринків, що значною

мірою залежить від впливу природних чинників – сезонності, кліматичних умов, ймовірності стихійного лиха, а також змін у структурі попиту, пов'язаних з альтернативним використанням сільськогосподарської продукції, а саме злакових, цукру, насіння масляних культур та рослинних олій, для задоволення потреб швидкозростаючої індустрії біопалива [13].

Поряд з використанням традиційних заходів, що стимулюють економічне зростання агропродовольчого виробництва, стратегія передбачає нові додаткові цільові заходи державної підтримки. Це заходи із залучення інвестицій на технічне переозброєння і модернізацію виробництва, на реалізацію перспективних виробничих та інвестиційних проектів державного та стратегічного значення на основі розвитку приватно-державного партнерства. Це дозволить збільшити масштабність упровадження прогресивних наукоємних технологій, забезпечити більш високі темпи зростання обсягів продукції, в тому числі інноваційної, підвищити експортні продажі агропродовольчої продукції [14]

Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови дозволяють вітчизняним аграріям зайняти свою нішу серед провідних експортерів кукурудзи (4 місце), пшениці (9 місце), соєвих бобів (6 місце), ячменю (4 місце), меду (8 місце), соняшnikової макухи (2 місце), та соєвої олії (11 місце), а за експортом соняшnikової олії Україна є світовим лідером [15]. Також в останні роки спостерігається розширення географії експорту продукції вітчизняного АПК. Для утримання ринкових позицій в жорсткій конкурентній боротьбі на зовнішніх ринках необхідно формувати стійкі конкурентні переваги. Конкурентна боротьба на ринку агропродовольчої продукції буде тільки загострюватися. За останні 10 років обсяги світової торгівлі агропродовольчою продукцією зросли майже в 1,5 рази до 1,5 трлн. дол. США. Проте такі види продукції, які є основою експорту, як пшениця, ячмінь і кукурудза не увійшли до лідерів зростання світової торгівлі агропродовольством [16]. Тобто, вітчизняним агровиробникам необхідно вивчати зміни світового ринку, аналізувати дії конкурентів, вивчати перспективні напрями експорту продукції, які мають високі ціни й великі обсяги. Зокрема, перспективним є розвиток експорту таких видів продукції, як овочі, м'ясо великої рогатої худоби, фрукти, горіхи, мед, ріпак, часник, гірчиця, сорго та ін. Вітчизняні виробники мають високий потенціал формування стійких конкурентних переваг з зазначених видів продукції. Прагнення України стати активним учасником міжнародних економічних відносин ставить нові вимоги до забезпечення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів аграрної сфери.

Проблема забезпечення й постійного підвищення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників пов'язана з процесами глобалізації економіки, особливістю соціального і економічного розвитку України. Інтеграція економіки України у міжнародний економічний простір відкриває для аграріїв нові ринки збуту, можливість отримання сучасних технологій виробництва, доступ до інвестицій тощо. Проте, для того, щоб досягти повноправного партнерства з іншими учасниками міжнародного економічного простору необхідно подолати основні перепони, які заважають сьогодні налагодити взаємозв'язки із глобальним світом. До таких перепон доцільно віднести: технологічне та інформаційне відставання; непослідовність запровадження економічної лібералізації; недосконала законодавча база; поглиблення розриву між елітою та масами, що проявляється через зростання бідності та безробіття; зростання корупції; недостатня внутрішня мотивація застосування інновацій; великий рівень тіньової економіки тощо [11,17,18,20,21,22,23].

Подолання зазначених перепон дозволить визначити місце та роль України у загальносвітовому просторі та пом'якшити процеси інтеграції. Саме тому Україна так наступально декларує свій максималізм у прагненні якнайшвидше інтегруватись у глобальний простір, інакше вона може лишитись пасивним об'єктом для реалізації глобальної політики не лише розвинених країн світу, але і тих, які їх наздоганяють [19].

Разом з тим неврегульованість відносин на ринку, де продовольча інфляція істотно вища за загальну інфляцію, викликає зниження реальних ресурсів населення. При цьому ціни реалізації сільськогосподарських товаровиробників були значно нижчі за роздрібні ціни на сільськогосподарську продукцію і продовольство. У ситуації, що склалася, зростає потреба в прямій фінансовій підтримці аграрного виробництва. Тимчасові субсидії на одиницю проданої продукції або на одиницю великої рогатої худоби могли б відшкодувати виробникам збитки та зберегти хоча б на критично низькому рівні молочне і м'ясне скотарство.

Висновки. Формування конкурентних переваг вітчизняних агровиробників на зовнішніх ринках сільськогосподарської продукції можливе шляхом розширення асортименту продукції, сприяння розвитку інноваційної діяльності та модернізації виробництва, належної державної фінансової підтримки та доступу до іноземних інвестицій, впровадження і дотримання міжнародних стандартів якості тощо.

Бібліографічний список.

1. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша, Рожкова Л.В., Коваленко О.В. // К.: Укр. ІНТЕІ, 2020. – 45 с.
2. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Competitiveness_Report_2019.pdf
3. The Global Competitiveness Report 2018. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR_2018/05_Full_Report/The_Global_Competitiveness_Report_2018.pdf
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Основні показники зовнішньої торгівлі України. Офіційний сайт Українського клубу аграрного бізнесу. URL: <http://ucab.ua/ua/doingagri-business/zovnishni-rinki/osnovni-pokazniki-zovnishnoi-torgivli-ukraini>.
6. Світові моделі підтримки сільського господарства. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/201223-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html>
7. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/agrarnij-komitet-ostatocno-pogodit-rozpodil-45-mlrd-griven-derzpidtrimki-agrariiv>
8. Кернасюк Ю. Державна підтримка АПК. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/14260-derzhavna-pidtrymka-apk.html>
9. Гончаренко О.В. Інноваційні засади конкурентоспроможного розвитку агропромислового виробництва / Ефективна економіка. № 3, 2016. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5058>
10. Дядик Т.В., Даниленко В.І., Боровик Т.В. Міжнародна практика забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки. Колективна монографія. С.305-314.
11. Клепікова В.В. Особливості реалізації стратегії виходу підприємств АПК на зовнішній ринок. «Молодий вчений». № 10 (62), 2018. С. 776-780.
12. Соколовська В.В. Концепція створення стратегії виходу підприємства на зовнішні ринки URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=341>.
13. Шкардун В.Д. Маркетинговые основы стратегического планирования. Теория, методология, практика. Дело. 2008. 384 с.
14. Гудзь Ю.Ф. Оцінювання ефективності зовнішньоекономічної діяльності АПК регіону. Економічний аналіз. 2017. Том 27. № 2. С. 20-28.

15. Фіщук І.О. Конкуренентоспроможність аграрного сектору економіки України: ризики та перспективи. Волинський національний університет імені Лесі Українки. 2019. С.99-101.

16. Керсанюк Ю. Світовий ринок аграрної продукції — тенденції та зміни пріоритетів. [URL:http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/13543-svitovyi-rynok-ahramnoi-produktsii%20...](http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/13543-svitovyi-rynok-ahramnoi-produktsii%20...)

17. Войтович Р.В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз): Монографія / За заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В.М.Князева. //К.: Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.

18. Дунська А. Р. Вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на рівень економічного розвитку України URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-3/Dunska308.htm>.

19. Войтович Р.В. Вплив глобалізації на розвиток сучасного світу / Економічний розвиток: теорія, методологія, управління // Nemoross. Prague. 2018. С. 87-98.

20. Пономарьова М.С. Організаційно-економічні умови забезпечення конкурентоспроможності та інноваційно-інвестиційної привабливості підприємств агробізнесу / М.С. Пономарьова, О.О. Дубинська // Вісник ХНАУ. Серія "Економічні науки" : зб. наук. пр. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. - Харків : ХНАУ, 2020. - № 1. - С. 141-152.

21. Судомир С. М. До аналізу конкурентостійкості підприємств як складової його потенціалу. Економіка: проблеми теорії і практики: Зб. наук. праць. Вип. 240: В 5 т.- Т.V. Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. С. 1241 – 1245.

22. Должикова І., Пономарьова М. Заходи забезпеченні конкурентних переваг та зміцнення конкурентоспроможного виробництва. Сучасні напрями та перспективи розвитку агро- та електроінженерії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2018. 240 с. С. 86-88.

23. Рябуха М.С., Цицоріна А.Є. Конкуренція як категорія ринкових відносин та конкурентоспроможність як предмет наукових досліджень. Вісник ХНАУ. Серія: економіка АПК і природокористування. – Харків: ХНАУ 6(2007): 96-100.

References.

1. Innovatsiyna diyal'nist' v Ukrayini u 2019 rotsi: naukovo-analitychna dopovid' / Т.V. Pysarenko, Т.К. Kvasha, Rozhkova L.V., Kovalenko O.V. // К.: Ukr. INTEI, 2020. – 45 s.

2. The Global Competitiveness Report 2019. URL: [http://www3.weforum.org/docs/WEF_The Global Competitiveness Report 2019. pdf](http://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Competitiveness_Report_2019.pdf)

3. The Global Competitiveness Report 2018. URL: [http://www3.weforum.org/docs/GCR_2018/05 Full Report/ The Global Competitiveness Report 2018. pdf](http://www3.weforum.org/docs/GCR_2018/05_Full_Report/The_Global_Competitiveness_Report_2018.pdf)

4. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Osnovni pokaznyky zovnishn'oyi torhivli Ukrayiny. Ofitsiynyy sayt Ukrayins'koho klubu ahrarnoho biznesu. URL: [http://ucab.ua /ua/doingagri business/ zovnishni rinki/ osnovni pokazniki zovnishnoi torgivli ukraini](http://ucab.ua/ua/doingagri-business/zovnishni-rinki/osnovni-pokazniki-zovnishnoi-torgivli-ukraini).

6. Svitovi modeli pidtrymky sil's'koho hospodarstva. URL: [https://www.ukrinform.ua/rubric-world/ 201223-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html](https://www.ukrinform.ua/rubric-world/201223-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html)

7. URL: [https:// agravery.com/uk/posts/show/agrarnij-komit-et-ostatochno-pogodit-rozpodil -45-mlrd-griven-derzpidtrimki-agrariiv](https://agravery.com/uk/posts/show/agrarnij-komit-et-ostatochno-pogodit-rozpodil-45-mlrd-griven-derzpidtrimki-agrariiv)

8. Kernasyuk YU. Derzhavna pidtrymka APK. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/14260-derzhavna-pidtrymka-apk.html>

9. Honcharenko O.V. Innovatsiyni zasady konkurentospromozhnoho rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva / Efektyvna ekonomika. № 3, 2016. URL: [http://www.economy.nayka.com.ua/ ?op=1&z=5058](http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5058)

10. Dyadyk T.V., Danylenko V.I., Borovyk T.V. Mizhnarodna praktyka zabezpechennya konkurentospromozhnosti ahrarnoho sektoru ekonomiky. Kolektyvna monohrafiya. S.305-314.

11. Klepikova V.V. Osoblyvosti realizatsiyi stratehiyi vykhodu pidpryyemstv APK na zovnishniy rynek. «Molodyy vchenyy». № 10 (62), 2018. S. 776-780.

12. Sokolovs'ka V.V. Kontsepsiya stvorennya stratehiyi vykhodu pidpryyemstva na zovnishni rynky URL.: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=341>.

13. Shkardun V.D. Marketynhove osnovy stratehicheskoho planyrovanyya. Teoryya, metodolohyya, praktyka. Delo. 2008. 384 s.

14. Gudz' YU.F. Otsinyuvannya efektyvnosti zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti APK rehionu. Ekonomichnyy analiz. 2017. Tom 27. № 2. С. 20-28.

15. Fishchuk I. O. Konkurentospromozhnist' ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrayiny: ryzyky ta perspektyvy. Volyns'kyy natsional'nyy universytet imeni Lesi Ukrayinky. 2019. S.99-101.

16. Kersanyuk YU. Svitovyy rynek ahraryoi produktsiyi — tendentsiyi ta zminy priorytetiv. URL:<http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/13543-svitovyi-rynok-ahraryoi-produktsii%20...>

17. Voytovych R.V. Vplyv hlobalizatsiyi na systemu derzhavnoho upravlinnya (teoretyko-metodolohichnyy analiz): Monohrafiya / Za zah. red. dra filosof. nauk, prof. V.M.Knyazyeva. //K.: Vyd-vo NADU, 2007. 680 s.

18. Duns'ka A. R. Vplyv hlobalizatsiynykh ta intehtatsiynykh protsesiv na riven' ekonomichnoho rozvytku Ukrayiny URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-3/Dunska308.htm>.

19. Voytovych R.V. Vplyv hlobalizatsiyi na rozvytok suchasnoho svitu / Ekonomichnyy rozvytok: teoriya, metodolohiya, upravlinnya // Nemoross. Prague. 2018. S. 87-98.

20. Ponomar'ova M.S. Orhanizatsiyno-ekonomichni umovy zabezpechennya konkurentospromozhnosti ta innovatsiyno-investytsiynoi pryvablyvosti pidpryyemstv ahrobiznesu / M.S. Ponomar'ova, O.O. Dubyns'ka // Visnyk KHNAU. Seriya "Ekonomichni nauky" : zb. nauk. pr. / Khark. nats. ahrary. un-t im. V.V. Dokuchayeva. - Kharkiv : KHNAU, 2020. - № 1. - S. 141-152.

21. Sudomyr S. M. Do analizu konkurentostiykosti pidpryyemstv yak skladovoyi yoho potentsialu. Ekonomika: problemy teorii i praktyky: Zb. nauk. prats'. Vyp. 240: V 5 t.- T.V. Dnipropetrovs'k: DNU, 2008. S. 1241 – 1245.

22. Dolzhykova I., Ponomar'ova M. Zakhody zabezpechenni konkurentnykh perevah ta zmitsnennya konkurentospromozhnoho vyrobnytstva. Suchasni napryamy ta perspektyvy rozvytku ahro- ta elektroinzheneriyi: materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. Ternopil': FOP Palyanytsya V. A., 2018. 240 s. С. 86-88.

23. Ryabukha M.S., Tsytsorina A.YE. Konkurentsya yak katehoriya rynkovykh vidnosyn ta konkurentospromozhnist' yak predmet naukovykh doslidzhen'. Visnyk KHNAU. Seriya: ekonomika APK i pryrodokorystuvannya. – Kharkiv: KHNAU 6(2007): 96-100.

В.А. Худавердиева, В.В. Мерчанский, К.Г. Храпач. Проблемы и перспективы формирования конкурентных преимуществ предприятий АПК. В статье рассмотрена проблематика и направления повышения конкурентоспособности предприятий агропромышленного комплекса Украины. Исследованы направления государственной поддержки аграрных предприятий и опыт зарубежных стран по

обеспечению конкурентоспособности и устойчивости конкурентных преимуществ аграрных предприятий.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентные преимущества, факторы конкурентоспособности, государственная поддержка, аграрный сектор.

V.A. Khudaverdieva, V.V. Merchansky, K.G. Khrapach. Problems and prospects of formation of competitive advantages of agro-industrial enterprises. The article considers the problems and directions of increasing the competitiveness of enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine. The directions of state support of agricultural enterprises and the experience of foreign countries in ensuring the competitiveness and sustainability of competitive advantages of agricultural enterprises are studied.

The aim of the article is, on the one hand, to assess the development trends of domestic agriculture in the context of intensifying globalization processes, and on the other - to develop recommendations for strengthening the competitiveness of the agricultural sector of Ukraine in foreign markets.

The problem of sustainable economic development of the agro-industrial complex, its role and place in the country's economy is in the center of attention of the country's leadership and scientists, because everyone understands that food security and food independence is a guarantee of social stability and national independence of Ukraine. Its relevance is growing in connection with the global stock, financial and economic crisis. In modern economic conditions, the bulk of agricultural producers do not compete with each other and are not monopolists, but operate in the environment of processors and monopolized trade.

Key words: competitiveness, competitive advantages, competitiveness factors, state support, agricultural sector.

Стаття надійшла до редакції: 14.01.2021 р.